

Brigid Laffan

NEMZETEK ÉS RÉGIÓK NYUGAT-EURÓPÁBAN

Bevezetés

Az európai integráció irama, mértéke és környezete megváltozott 1985 után, a döntés eredményeként, amikor a tagországok úgy határoztak: leépítik a további korlátokat az európai gazdasági térségben. 1989, a hidegháború vége után még jobban megváltozott az integráció geopolitikai környezete. Az Európai Közösség, ma már Unió, ebben az időszakban központi regionális szervezatként emelkedett ki Nyugat-Európában, és azt a volt szovjet blokk államai a piacgazdaságba és liberális demokratikus politikai rendszerbe való átmenetük kulcselemének tekintik. A zsúfolt, saját belső napirendjébe mélyedő Európai Unió elmulasztotta a szélesebb európai környezet szükségleteinek figyelembevételét. Az alapvető változások Európában következményekkel járnak azokra a nyugat-európai intézményekre nézve is, melyek folyamatosan épültek ki a háború utáni időszakban. Megszunt annak a gondolkodásnak a filozófiai és reálpolitikai alapja, melynek fő állítása a blokkok szembenállására és egy gondosan körvonalazott, különálló Nyugat-Európa létezésére utalt. Az „Európa” kifejezés tekintélyes értékűvé vált a leendő kontinentális berendezkedésről folyó politikai diskurzusban.

Szélesedő kutatási program

Ahogy politikatudósok, közgazdászok és jogászok igyekeztek megérteni az Európai Unió természetét és az integrációs folyamat dinamikáját, az európai integráció újra kiterjedt tudományos kutatás tárgyává vált. Az integrációkutatás pangása volt tapasztalható a 70-es években és a 80-as évek elején, amikor az EK maga is stagnált. Ebben az időszakban – Hass, Lindbergh, Schmitter és mások úttörő munkáját követően – az amerikai társadalomtudósok alapvetően érdeklődésüket vesztették az integráció jelenségét illetően. (Caporaso és Keeler, 1993) Azok, akik az integrációról írtak, részletes empirikus tanulmányokra szorítottak az EK politikát alakító eljárásáról és intézményi kérdésekről. Az esettanulmányok burjánzása úgy tunt, elrejtje a makro-szintű európai változásokkal kapcsolatos mélyebb kérdéseket. A formális integráció újjászületése Nyugat-Európában, és a kommunizmus összeomlása jelentős elméleti kihívásokat emelt az integráció tanítványai elé. Wallace a bevett fogalmak vagy hivatkozási keretek hiányára utal. (Wallace, 1990, 3. o.) Keohane és Hoffman szerint az integráció számos vonatkozása elvetette a régebbi elméleteket, anélkül, hogy helyükbe újjak kerültek volna. (Keohane és Hoffman, 1991, 9. o.)

A fogalmi és elméleti kihívás, mellyel az integráció kutatói szembenéznek, több mint tudományos jelentőségű, és hatással lehet azokra a politikai, gazdasági, kulturális és intézményi problémákra, amelyekkel az Európai Unió szembesül. A jelentős témák, amelyekkel az Unió szembenéz, a demokratikus politika, biztonság és gazdasági jólét lényegét érintik. A módszeres változások Európában megkérdőjelezzik azon intézmények helyénvalóságát, amelyeket nyugat-európai problémák kezelésére terveztek a háború után. Németország szerepe az „új Európában”, a bővítés, a regionalizmus megjelenése, mind-mind kérdéseket vetnek fel Európa határait, az „európai identitást” és az „európai projektet” illetően. Ezek az ügyek nem korlátozódnak a politika „ki mit kap, hol és hogyan” dimenziójára, hanem a politika „fejedelmi birodalmának” vagyis etikai és erkölcsi dimenziójának lényegébe vágnak. (Krasner 1984, 233. o.)

Egyre elterjedtebb a felismerés, hogy az integráció tanulmányozásának új megközelítései szükségesek, és általánosan elfogadott az a nézet, hogy az integráció hajtóerőinek kellemes mértéke ismerete a különböző diszciplínák által nyújtott bepillantások alkalmazásából kell, hogy kifejlödjön. (Mayes 1993, 265. o., Wallace, 1993, 272. o.) Továbbá, az integrációkutatás nem szorítkozhat a politikatudomány, gazdaságtan és jog hagyományos diszciplínáira, hanem magába kell foglalnia a szociológiát, földrajzot és antropológiát is. Hamm „Európa, kihívás a társadalomtudományok számára” című elemzésében úgy érvel, hogy az „európai folyamat túl összetett és túl sok elméleti és gyakorlati következménye van ahhoz, hogy megfelelően elemezhető legyen egy unidiszciplináris perspektívából. Ha elfogadjuk a kihívást, hogy hozzájáruljunk a születő társadalom arculatának formálásához, akkor a perspektívának holisztikusnak kell lennie, és a megközelítésnek probléma-orientáltnak.” (Hamm, 15. o.) Az integrációs folyamatról való fogalomalkotás módjával kapcsolatos fenntartások egy sereg ír kutatót arra ösztönöztek, hogy egy alternatív

megközelítést dolgozzanak ki. Bár az a célunk, hogy megértsük az EU természetét, az integráció hajtóerőit és az integrációs folyamat dinamikáját, meggyozódásunk, hogy ezeket első nekifutásra közvetett módon jobban meg lehet közelíteni. Az integrációról való ismeretek jobban elmélyíthetők ha visszanyúlunk az integráció mögött húzódo gazdasági, politikai és társadalmi valóságokhoz. (Laffan és O'Donnell, 1993)

Az integráció hajtóerőinek korrekt megállapítása feltételezi a nyugat-európai állam újbóli középpontba helyezését. Nyugat-Európában megy keresztül a leggyorsabb átalakuláson a „nagy konszolidált, centralizált, erosen kötött állam” (Tily 1992, 329. o.) Jelentős tudományos vita zajlik az európai integrációnak az államokra gyakorolt hatásáról. Némely író úgy értelmezi az integrációt, mint ami egy olyan transznacionális politikai testület létrehozásához vezet, mely veszélyezteti tagjainak szuverenitását és átveszi összes lényegi funkciójukat. Más szavakkal, az integráció egy „félleg fejlett politikai rendszert” eredményez, mely magába foglalja az államépítés és intézményi átalakulás egyes sajátosságait. (Wallace 1993, és Wessels 1992)

Más szerzők a Közösséget „sikeres kormányközi rendszernek tekintik, mely a kölcsönös gazdasági függőség kezelésére szolgál az egyes politikák tárgyalás útján történő koordinálása által.” (Moravcsik, 1993, 30. o.) Az első nézet előrevetíti az állam átalakulását, míg az utóbbi az állam megőrzését és alkalmazkodását. Ez a tanulmány egy sokkal kiterjedtebb táj két keskeny sávját vizsgálja, melyek befolyásolják, hogy milyen politikai rend alakul ki Európában, nevezetesen a nacionalizmust és a regionalizmust. Európában a politikai rend foként a regionális/nemzeti és a nemzeti/nemzetközi erők játékból fog kiemelkedni. Mind a regionalizmus, mind a nacionalizmus tanújele Európa különleges kulturális és politikai szervezeti sokszínűségének. Asokszínűség kezelése egyike azoknak a központi témáknak, melyekkel a politikai berendezkedés szembesül az európai integrációban. Védehető álláspont, hogy a sokszínűség elengedhetetlen érték az európai identitás kifejezésében. (Gillespie, 1994, 1. o.)

Nemzetek és nacionalizmus

Mind a politikai eszmecserék során, mind az európai integráció tudományos kutatásában a tagállamok, kifejezetten vagy áttételesen, nagy hangsúlyt kapnak. Kevesebb figyelmet kapott az európai nemzetek és államok folyamatos létezése, melyek ezeknek a „nemzeti identitásoknak” a kifejeződései. Hoffman 1966-os, nagy hatású cikke a nemzetállam sorsáról középpontba helyezte az európai sokszínűség ügyét és a nacionalizmus kérdését úgy közelítette meg, hogy különbséget tett a *nemzeti öntudat*, *nemzeti helyzet* és a *nacionalizmus* között. Hoffman úgy határozta meg a nemzeti öntudatot mint érzést, a nemzeti helyzetet mint körülményt, és a nacionalizmust mint egy olyan ideológiát, mely abszolút prioritást nyújt a nemzetnek. A nemzeti érdek, mely változatos nemzeti helyzetekből fakad, korlátozza a politikai integrációt. Hoffman a nacionalizmus eredeti nézetét ábrázolja. Bár úgy gondolta, hogy a nemzetállamot Nyugat-Európában megőrizték, Hoffman elismerte, hogy az integráció projekt újra a politikai közösségépítés irányába mozdulhat. (Hofmann, 1966) Ritkán idézik vagy ismerik el Hoffmann írásában a nacionalizmusra helyezett hangsúlyt, inkább az integráció kormányközi megközelítésével azonosítják. Meghatározza-e a nacionalizmus azokat a formákat, amelyeket az európai integráció ölt és meghatározza-e a politikai közösség korlátait az Európai Unióban? Nagy segítségünkre lenne az európai integráció megértésében, ha az e kérdés mögött meghúzódó feltételezés hitelességét értékelhetnénk. Az integrációs projektet, mint a nacionalizmus irracionális és veszélyes jellege leküzdésének eszközét támogatták, mely jelleg két európai polgárháborúhoz és a fasizmus felemelkedéséhez vezetett. Az 1930-as évek Nyugat-Európában a nacionalista *Weltanschauung* (Dorgan 1993, 178. o.) csúcát jelentették. Az ellenállási mozgalmakban evidens volt a nacionalizmus túlkapásai elleni fellépés. A Hágai Kongresszus idealistái előrevetítették a nacionalizmus meghaladását egy olyan európai együttműködés által, mely egy eredeti európai politikai unió és egy autentikus európai identitás kialakulásához vezet. A nacionalizmust felváltotta a kozmopolitanizmus, egy jóval kívánatosabb cél (Wallace H., 1993, 80. o.). Weiler szerint a szupranacionalitás a Közösségben:

„nem a nemzetállam megszüntetését jelenti, hanem egy olyan rendszer kialakítását, mely a nemzeti érdek megszelídítését célozza egy új diszciplínával. Az idilli állapot az, mely megszünteti a nacionalizmus túlkapásait. A kihívás pedig az, hogy társadalmi szinten ellenorizzék a nemzeti érdekek nemzetközi szinten ellenorizetlen reflexeit” (Weiler 1993, 10. o.)

Megszelídítették-e a nacionalizmust Nyugat-Európában, és kivették-e a méreg-fogát? (Garvin 1993,

Smith 1990) Az európai integráció hozzájárult ahhoz, amit Hass liberális nacionalizmusnak nevezett Nyugat-Európában. (Hass, 1990, 311. o.) A nemzeti érdekek követését befolyásolja a gazdasági és politikai együttműködés intenzív formájának fejlődése EK szinten. A nacionalizmus túlkapásai lényegében visszafogottak voltak, kivéve Európa azon tájait, ahol a szuverenitással kapcsolatos ügyek befolyással bírtak, nevezetesen Észak-Írországban és Spanyolországban.

A nyugat-európai kormányzás nemzeti komponensének azonosítása során az egyik nehézség a nacionalizmus mindenre kiterjedő, ám megfoghatatlan jellege. Talán szükséges különbséget tenni a nacionalizmus különböző mintái és dimenziói között. A történelmi minták különbözőek a tizenharmadik századi amerikai nacionalizmustól, a tizenkilencedik századi európai nacionalizmuson át a huszadik századi harmadik világbeli nacionalizmusig és, ahogy Hobsbawm külön kategóriaként hozzászeli, a huszadik század végi nacionalizmusig. (Hobsbawm 1990) Európában különbséget kell tennünk a nyugat-európai fejlett nemzetállamok között, és azok között a kelet-európai államok között, amelyek 1919-ben születtek meg a Romanov-, Habsburg- és Ottomán birodalmak összeomlásából, és amelyek nem tekintenek vissza hosszú múltra függetlenségüket illetően. Kelet-Európában szoros összefüggés tapasztalható a vallás, az etnicitás, a nyelv és nemzetiség között. (Dorgan 1993, 181. o.) Mivel ezek a birodalmak többnemzetiségűek voltak, az egyes csoportok arra kényszerültek, hogy nemzetiségüket etnikai alapon fejlesszék, nem pedig különálló államok keretében. A kommunizmus bukása a nacionalizmus újjáéledését hozta magával Európának e régiójában. Két soknemzetiségű állam, Szovjetunió és Jugoszlávia régiói nem tudták békésen visszafogni az elszakadási törekvéseket, és kisebb politikai egységekre estek szét. Csehszlovákia úgyszintén. Európa újra az államépítés korszakába lépett. Tekintve Kelet-Európa bonyolult etnikai profilját, a kisebbségek problémája újra potenciális konfliktusforrássá vált. A politikai osztály a nemzeti szuverenitás és nemzeti gazdaság újrateremtésén fáradozik, még azokban az államokban is, amelyeknek a határai változatlanok maradtak. A politikai és gazdasági fejlődés radikálisan eltérő szintje következtében, az állam/nemzet kapcsolat nagyon különböző Európa két részén.

Smith különbséget tesz a nacionalizmus „eredeti” és „eszköz-szerű” megközelítése között. (Smith 1993) Ez előbbi a nacionalizmust valamilyen háttérben meghúzódó szerkezet tükröződésének tekinti, míg az utóbbit a politikai versenyben alkalmazott érvnek. Gellner „eszköz-szerű” képet fest a nacionalizmusról, hangsúlyozva annak kapcsolódását a modernizáláshoz és iparosításhoz, illetve ahhoz a szükséglethez, hogy a poszt-mezőgazdasági korban új módokat találjanak az állampolgárok lojalitásának kihasználására. (Gellner 1983) Gellner erózió okozati nacionalizmus magyarázatát azért kritizálták, mert nem ad számot megfelelően a megfigyelt tapasztalatok sokaságáról. A nacionalizmus, mint a legitim kormány és politika egyedüli kritériuma, a francia forradalom után jelent meg. Az volt az uralkodó nézet, hogy minden nemzetnek rendelkeznie kell saját állammal, és lehetőséget kell adni számára, hogy felhasználja a politikát saját gazdasági, szociális, és spirituális életének kialakítására, saját nemzeti szellemének megfelelően. (Garvin 1993, 66. o.) A nacionalizmus éppen abban az időben vált a politikai legitimitáció kulcsává, amikor a népszerű szuverenitás megvetette a lábát Európában. (Conno) A nemzetiségi elv annyira áthatóvá vált, hogy egy állam sem tudott meglenni nélküle. (Llobera 1993, 65. o.) A nemzeti lét fő elemei nyugati megközelítésben:

„a nemzetnek rendelkeznie kell egységes és jól körülhatárolt területtel, történelmi szülőfölddel, a haza tudatával, egyetlen politikai akaratot képviselő törvények és intézmények közösségével, e közösség-állampolgárság tagjai jogegyenlőségének tudatával, a lakosság közös értékeivel és hagyományaival, melyek közös eredetmítoszokon és emlékeken alapulnak” (Smith 1991, 8–12. o.)

A nemzeti lét elgondolása felruhazza a nacionalizmust mind eredeti, mind eszköz-szerű sajátosságokkal. Egyrészt hangsúlyos az állampolgárság és jogegyenlőség, a felvilágosodás racionalista hagyatékának része, másrészt az identitás fogalma, mely az eredetmítoszokból és emlékekből táplálkozik. Az ilyen mítoszok és emlékek hajlamosak régebbi osi hagyományokra és kollektív hitrendszerekre épülni, melyek máig felbukkannak modern kultúránkban. (Garvin 1993) Smith is hangsúlyozza a kapcsolatot a modern nacionalizmus és a pre-modern etnikai kötelékek között, mondván, hogy „számos modern állam, köztük a „modernitás” legbefolyásosabb úttörői egy domináns etnikai mag köré épültek, akiknek értékei,

hagyományai, mítoszai és szimbólumai adták a nemzet későbbi kidolgozottságának megkülönböztető formáit és hajtóerőit.” (Smith 1990, 13. o.) Ha a nemzetek „elképzelt közösségek” (Anderson, 1983), akkor az államhatalomhoz való kapcsolódásuk eroteljes jelenléttel ruházza fel őket a társadalmi és politikai életben. Christiansen úgy véli, hogy „mind az állam, mind a nemzet – és a köztük lévő kapcsolat – gyakorlati jelenlétének intenzitása által létezik”. (1992, 6. o.) A nacionalizmus két jellegzetességének van különös jelentősége az európai integráció számára. Eloszor is, a nacionalizmus termelte ki a kollektív identitás egyik legeroteljesebb formáját a világon. Másodsor, a nacionalizmus szimbiotikus kapcsolata az állammal központi szereppel ruházza fel a politikai hatalom legitimálásában.

Hivatalos nacionalizmus

A kortárs európai kormányzás nemzeti összetevőjének meghatározása érdekében hasznos különbséget tenni a hivatalos nacionalizmus, a politikai nacionalizmus és a kulturális nacionalizmus között. (Breuille, 1985) A hivatalos nacionalizmus, a kormányok nacionalizmusa, illeszkedett az európai projekthez, sőt felölelte azt sok tagállamban. Az európai projektet a modernizálási folyamat, a külvilág felé nyitás részeként adták el. Ez különösen Franciaországra volt igaz a háború után, amikor Monnet, mint a Tervező Bizottság feje, elhatározta, hogy olyan kereteket hoz létre, amelyben Franciaország gazdaságilag versenyképesé válhat. Ezenkívül, francia vezető politikusok ügyesen vetítették ki nemzeti látomásukat az európai képre. Az 1960-as években De Gaulle elfogadta az európai együttműködés szükségességét, de csak egy „*l'Europe des patries*” által tervezett és ellenőrzött együttműködését. 1983/84-ben elmozdulás volt a francia politikában, amennyiben Franciaország egy olyan Európát kezdett támogatni, amelynek a lehető legtöbb államszerű sajátossága van. Weaver szerint 1984-től a francia politikai gondolkodásban „Európának annak kell lennie, aminek Franciaországnak kellett volna lennie és aminek valahogyan meg kellene maradnia. Magában kell foglalnia egy politikai és védelmi identitást, saját értékeit és a külső szerepök általi elismerést”. (Weaver 1990, 481. o.) A *La France par l'Europe* elgondolás köszön vissza a francia európai miniszter nyilatkozatában, mikor azt mondja:

„Hiszem, hogy ma minél inkább nacionalista valaki, annál inkább európai. Aholnap világában nincs lehetőség arra, hogy valaki nagyhatalom (grand), szabad és köztiszteltetben álló legyen anélkül, hogy eloszor keresztül ne verekedné magát Európán” (Bosson 1987, 59. o.)

Ezt a kijelentést szigorúan tesztelték a maastrichti referendum alatt, amikor az állampolgárság ügye komoly ellenérzést váltott ki, melyet az alábbi erosen nacionalista diskurzus jellemez (Holm 1992).

Az európai projekt a német politikai rendszer egyik pillérévé vált, és biztonságos keretszerkezete lett egy megosztott országban és kontinensen egy identitás megjelenésének. Anémet egységre törekvést az alapjog foglalta magában. Az NSZK számára, az európai integráció egy arénát jelentett a fasizmus, a holokauszt és a háborús vereség traumáinak leküzdésére. Willy Brandt „ostpolitikája” arra irányult, hogy javítsa az életszínvonalat az NDK-ban, és kiszélesítse a családi kapcsolatok lehetőségét a két Németország között. Franciaországgal ellentétben, Németország tudatosan lemondott a vezérszerepről és a nemzeti nagyságról. Az új német állam gazdasági birodalma vagy „német márka identitása” felé irányította energiáit. Az 1990-es egyesítés hatalmas sokként érte az NSZK-t, mivel politikai osztálya alapvetően belenyugodott az ország megosztottságába. Amikor a berlini fal lerombolásával az egyesítés elkerülhetetlenné vált, Kohl kancellár és Genscher külügyminiszter Thomas Mann vízióját – „inkább európai Németország, mint német Európa” – használta szomszédjai féltelmeinek csillapítására. Anémet egyesítést és az európai integrációt párhuzamos és egymást kiegészítő tervként ábrázolták. Ahogy Németország megbirkózik az egyesítés politikai, gazdasági és pszichológiai következményeivel, tisztázatlan a szerepe az új Európában. A classe politique továbbra is elkötelezett az európai projekt mellett, bár megkérdőjeleződik a híres konszenzus Európát illetően. Bajorország miniszterelnöke, H. Stoiber (CSU) mélyen antipatikus a Maastrichti Szerződéssel és az európai integráció mélyítésével szemben. Németország egyre jobban aggódik Kelet-Európa politikai stabilitása miatt, és Nyugat-Európa felé fordul segítségért a vele keletre fekvő területek stabilizálására vonatkozóan.

Két nagyobb szomszédjuk között elhelyezkedve, a Benelux államok az európai integrációt nemzeti autonómiájuk erősítésének eszközeként tekintik. Az európai projekt állami identitásuk részévé vált. Belgium számára az európai konstrukció lehetővé tette, hogy alapvetően megváltoztassa államberendezkedését 1980 és 1993 között, amikor végül föderálissá nyilvánították a rendszert. Vannak

olyanok a flamand oldalon, akik szeretnék, ha Belgium beleolvadna Európába. Az ír politikai elit el tudta fogadni az európai integrációt, mint az 1950-es évek gazdasági és társadalmi projektjei teljesítésének eszközét. Az 1958-as *Gazdasági Terjeszkedési Programot*, mely Írország első EK tagságért folyamodásához vezetett, úgy adták el az embereknek, mint ami szükséges „politikai függetlenségünk gazdasági alapjainak konszolidálásához” . (idézte: Baker 1986, 61. o.) Később az EK tagságot úgy ábrázolták, mint az ír függetlenség elérésének következő lépését. Tehát nacionalista érveket használtak az európai projekt legitimálására.¹

A retorikai szintű olasz politikai elkötelezettség az európai integráció mellett részben magyarázható azzal a kívánsággal, hogy megtartsanak egy gyenge kormánnyal rendelkező gyenge államot egy szélesebb és stabilabb keretben. Olaszországban a rezsim fenntartásának központi eleme volt az európai építmény. Az olasz politikai elitek eleve meg akarták kötni a kezüket, hogy a hazai mozgásteret csökkentsék. Olaszország most egy alapvető átalakulási folyamatban van, mely megváltoztathatja az európai projekt szerepét a rendszerben. A Lega Lombarda egy föderalista platformot létesített és „közelebb Brüsszelhez, mint Rómához” szlogenrel folytat kampányt. Görögország, Spanyolország és Portugália számára az EK tagság megerősítette a diktatúra végét, és külső korlátot képez annak visszatérése ellen. Ahogy Írországban is, az EK-hoz való csatlakozás a nemzetállam megerősítéseként ábrázolható, illetve a modernizálás forrásaként, mely Európa e szegényebb tájait hasonlatosabbá teheti Európa szívéhez.

Szembetűnő, hogy az a két állam, Dánia és az Egyesült Királyság, találta legnehezebbnek a tagság politikai dimenziójához való alkalmazkodást, melyeknek nemzeti identitását nem fokozhatta az európai projekt. Mindkét állam ellenséges a szupra- nacionalizmus bármely formájával szemben. Dánia egyike a legrégebbi alkotmányos államoknak Európában, túláradó nemzeti identitással és az északi együttműködésben és északi társadalmi és politikai modellben megnyilvánuló nemzetén kívüli identitással. Dánia számára az Európa és a dán nemzetállam közötti kapcsolat egy zéró végösszegű játék. Az egymást követő dán kormányok kijátszották az integráció politikai dimenzióját és igyekeztek csökkenteni az EK tagság következményeit a dán szuverenitásra. A tagság új keretet nyújtott a nemzeti ügy megvitatására az Egyesült Királyságban is.

Politikai nacionalizmus

Az európai politikában továbbra is hangot kap a politikai nacionalizmus, mely ellenséges egy EK-n belüli erősebb politikai rendszer megjelenésével szemben. Az 1960-as években a nemzetállam lobogóját De Gaulle vitte, elszántan arra, hogy követelje a nemzetállam elsőbbégét. Retorikáját Margaret Thatcher brit miniszterelnök asszony folytatta az 1980-as években. Thatcher asszony mélyen elítélte Delors Európa-szemléletét, mely szerint idővel a gazdasági jog 80%-a Európából eredne. Az 1988-as, bruggei beszédben leszögezte:

„Európa erősebb lesz éppen azért, mert van Franciaországa mint Franciaország, Spanyolorzága mint Spanyolország és Nagy-Britanniája mint Nagy-Britannia, mindegyik saját szokásaival, hagyományaival és identitásával. Ostobaság lenne mozaikkép-szerű személyiségbe tömöríteni őket.” (Thatcher, bruggei beszéd, 1988)

Az idézetből kitűnik, hogy Thatcher nagyon gyanakvó volt az integráció kontinentális módszerét illetően, és elkötelezett amellett, hogy az Egyesült Királyság szuverén és unitárius állam.

Számos európai államban, az európai integrációellenes konzervatív erők visszanyerték választói jelenlétüket. A szélsőjobb, amely újból megerősödött Ausztriában, Németországban, Belgiumban, Norvégiában és Olaszországban mélyen idegengyűlölő és külföld-ellenes, jelentősen kevesebb toleranciát tanúsítva a nem-EK migránsokkal, mint az EK migránsokkal szemben. A bevándorlók kérdése hirtelen újra a figyelem középpontjába helyezte az identitás gondolatát Európában. Akülföldiek elleni rasszista támadások növekvően vannak, és a kormányok szigorítják menedékjogi törvényeiket. Bár nem áll fenn a veszélye annak, hogy a szélsőjobboldal hatalomra kerül ezen országok bármelyikében, ez a tendencia hatással van a fő pártokra és növekszik a támogatottsága. Könnyen lehet, hogy az integráció projekt felelős a jobboldal újjáéledéséért, mivel a konzervatív erők az európai társadalom növekvő kozmopolitanizmusára, illetve az 1992-es programba hallgatólagosan benne foglalt korlátok csökkentésére reagálnak. Felmerült, hogy számos európai államban van „egy félig-művelt és ellenséges alsó osztály, ami saját szimbólumaként dacosan felveszi az elitek által elhagyott nemzeti zászlókat” (Idézte: Robbins, 385.

o.)

Maastricht ratifikálása nacionalista diskurzust gerjesztett sok államban. Franciaországban a Nemzeti Frontban, a Kommunista Pártban, a szocialisták és gaullisták körében a „nem” kampány támogatói Franciaország mint állam-nemzet szétzúzásaként ábrázolták az Európai Unióról szóló Szerződést (EUSZ). A korábbi védelmi miniszter, J. Chevenement Maastrichtot Európa elrablásával tette egyenlové. Brüsszelt olyan bikának tekintették, amely megtévesztően leereszkedik az európai állam-nemzetek lába elé, hogy összezúzhassa őket. (Holm, 1992, 11. o.) Az állampolgárság kérdése különösen érzékenynek bizonyult a francia vitában. Egyrészt Mitterand elnök úgy vélte, hogy a korlátozott állampolgári jogok kiterjesztése része Franciaország univerzalista hagyományainak. Másrészt Le Pen szerint a rövid ideig Franciaországban időző külföldiek nem tudnak elkötelezettséget kialakítani a nemzettel, és annak speciális kultúrájával és történelmével szemben. (Holm, 1992, 12. o.) Ennélfogva nem szavazhatnak a helyi választásokon. A felvilágosodás hagyatékát egyszerűen meg kell orizni a franciák számára Franciaországon belül. A francia vitának visszhangja volt Dániában, Írországon, az Egyesült Királyságban és Németországban. A nacionalista diskurzusnak csak a természete változott az egyes országokban, de mindenütt előfordult.

Identitás és legitimitás

Eddig arról volt szó, hogy a hivatalos nacionalizmus az Egyesült Királyság és Dánia kivételével minden államban hozzájárult a „európai projekthez”. Az univerzalizmus és a mindenhatóság mellett a nacionalizmus egyik legjelentősebb sajátossága, hogy „rendkívül alkalmazkodó jelenség” (Connors). Éppen a nacionalizmus rugalmassága teszi lehetővé a nemzeti elitek számára, hogy befogadjanak olyan projekteket, mint az európai integráció és azokat a nemzeti projekt részeként adják el a hazai közönségnek. Ezenkívül, a háború tapasztalata sok államban meggyengítette a nemzeti mítoszokat, és arra ösztönözte a nemzeti politikai eliteket, hogy az államvezetés új stratégiáit alkalmazzák. Megállapítható egy fokozatos, de többé-kevésbé történelmi hanyatlás a nacionalizmus jelentőségében. Inglehart szerint a nacionalizmus mint alapvető érték jelentősége elkopott. Arra a következtetésre jut, hogy „nagyjából eltunt a kortárs Nyugat-Európából az az érzés, hogy a nemzetállam egy legfőbb értéket testesít meg, mint egy egyedülálló életmód menedéke és egyedüli védelmezője” (Inglehart 1990, 412.o.) Dorgan egyetért ezzel a megállapítással. Olyan mércéket használva, mint büszkeség az országra, a hadseregbe vetett bizalom, hajlandóság az országért való küzdelemre vagy annak megtagadása, bizalom vagy annak hiánya a szomszédos országokkal szemben, illetve az EK tagsághoz való hozzáállás. Dorgan megállapítja, hogy a nacionalizmus intenzitása hanyatlak Nyugat-Európában, különösen a felnövekvő generáció körében. A hanyatlás a művelt rétegben a legszembetűnőbb. (Dorgan 1993, 192. o.) Azonban a nacionalizmus hevesységének csökkenése nem tehet bennünket vakká a nyugat-európai, rejtett nacionalista áramlatokkal szemben, vagy a nemzeti érzések újjáéledésének kellekeivel szemben. Ezt tanúsítja a jobboldal fent említett megerősödése. Az EUSZ-ra vonatkozó három népszavazás jellegzetességei fémjelzik az olyan társadalmi-gazdasági tényezők jelentőségét, mint például az oktatás és a foglalkoztatás. Franciaországban, Dániában és Írországon a magasabbban képzettek és jobban fizetettek sokkal inkább szavaztak „igen” Maastrichtra. Franciaországban, az alkalmazottak és kék galléros dolgozók többsége „nemmel” szavazott. Hasonlóan a képzetlen munkások 2/3-a szavazott „nemmel” az első dán népszavazáson. Az integráció erőivel szembeni visszavágás bázisát a nyugat-európai társadalom azon részei adják, akik nem jutnak elonyhöz az „európai zálás” következtében. Politikájukat a jobboldali pártok körében hangoztatják. Még ha el is fogadjuk, hogy figyelembe véve a konzervatív erőt is, a nemzeti gondolat intenzitása csökkent Nyugat-Európában, az Európai Közösség nem vezetett a nemzeti identitások meghátrálásához. Az európai integráció nem fenyegeti a nemzeti, regionális és helyi identitásokat. Reiff elemzése az Eurobarometer adatairól megállapítja, hogy a faluhoz kötődés (85%) és az országhoz kötődés (88%) jóval meghaladja az EK-hoz kötődés (48%) mértékét. Ezenkívül, bár a megkérdezettek mintegy 62%-a látta úgy, hogy „az európai identitás érzése összeegyeztethető a nemzeti identitás érzésével”, az EK polgárok átlagosan 51%-a mondta, hogy soha nem érzi magát „európainak”. (Reiff 1993, 138–40. o.) Hass szerint „semmilyen új és nagyobb identitás nem vette át a franciák, németek, olaszok és belgák meggyengült nemzeti önmeghatározását. (Hass, 1993, 544. o.) Asokféle kötődés a faluhoz, régióhoz és országhoz azonban kiemeli azt a tényt, hogy a nemzeti kötődés csak egy a kötődések hierarchiájában, és hogy a

nemzeti identitás összeegyeztethető más csoport identitásokkal.

Eleve kizárja-e a nemzeti identitások fennmaradása – az identitások hierarchiájának egyikeként – egy „európai identitás” kialakulását? A politikai integráció feltételez-e egy ilyen „európai identitást”? Az első pillanattól kezdve, a Római Szerződés kinyilvánította a célt: „egyre szorosabb unió Európa népei között” és nem csak az államok között. Az a szükség, hogy az európai integrációt – Deutsch fogalmát használva – „egy közös érzéssel” támasszuk alá, jelentőséghez jutott a Bizottság gondolkodásában és az Európai Tanács nyilatkozataiban az 1980-as években. Az Adon- nino Bizottság létrehozása *A népek Európájáról* 1985-ben bizonyítéka volt annak a kívánságnak, hogy népek és ne csak államok közösségének megalkotásával foglalkozzunk. A Bizottság javaslatokat terjesztett elő az állampolgári jogokról, kultúráról, cserediákokról, egészségügyről, társadalombiztosításról, testvérvárosokról és az európai identitás szimbólumairól. Az Unió már európai zászlóval, himnusszal, közös útlevelemmel és standard jogosítvánnyal dicsekedhet. A diákcserek, regionális hálózatok, nemzeteken átnyúló érdekeltségű szervezetek és ügycsoportok a jövőben európai civil társadalmat formálhatnak. Az európai sportesemények és „kultúra városai”, az „Idősek Európai Éve”-i és így tovább, mind-mind részei annak a tudatos politikának, hogy növeljék az emberek tudatosságát európai kulturális identitásukat illetően. A Bizottság, ahogy sok államé a múltban, igyekszik megszerkeszteni egy „európai identitást”. Az EUSZ, az állampolgárságára vonatkozó részével „privilegizáltból” az „Unió polgárává” változtatta a bármely tagállamban lévő, nem az adott állam polgáraihoz tartozó, de EK-belföldi személyek státusát. A kommunizmus bukása és a maastrichti ratifikáció válsága hirtelen az érdeklődés középpontjába helyezte az „európai identitás” és a „népek Európája” ügyét. Mégis, az európai identitás és maga Európa fogalma igen problematikus. „Európa egy földrajzi kifejezés politikai jelentőséggel és hatalmas szimbolikus súllyal, de világos meghatározás és megállapított határok nélkül”. (Wallace 1990, 7. o.) Az „európai identitás” megalkotásának és Európa határai megállapításának módja beláthatatlan következményekkel jár a volt szovjet blokk államaira és a nyugat-európai társadalmakban élő bevándorlókra. Sok állam és egyén számára fontos, hogy hol találja magát az „Európa – nem Európa” összefüggésben. A politikai eliteknek védekezniük kell az ellen a nagyon is valós veszély ellen, hogy az „európai identitást” „a másik”-kal összefüggésben határozzák meg. Barraclough emlékeztet arra, hogy „amikor annak meghatározásáról volt szó, hogy miből áll Európa, sokkal könnyebbnek bizonyult az európai identitás negatív, kizáró fogalmát megadni, amely valamilyen, feltételezetten nem-európai vagy anti-európai tendencia ellen irányul, mint találni valamilyen pán-európai célt, amelyhez mindenki ragaszkodna” (Barraclough, 1963, 41. o.)

Az új Európában hatalmas jelentősége van az identitás politikájának. Cable szerint a kulturális identitás új politikája meghaladja a hidegháború utáni baloldali és jobboldali politikáját. Úgy véli, „Az egyik póluson olyan emberek vannak, akik saját és más emberek identitását kizáró, zárt fogalmakkal határozzák meg. Az idegen emberek és gyakorlatok pusztán léte támadó és fenyegető erre az identitásra. A másik póluson pedig olyan emberek vannak, akik túlzottan elkötelezettek a személyes erkölcsök és életstílusok egyéni választása mellett. A kulturális identitás rugalmas, sokoldalú vagy alapvetően felületes” (Cable, 1994). A kizáró pólus a jobboldali nacionalista erők újjáéledésében fejeződik ki. Ezzel szemben, az értékek hierarchiájában növekszik az individualizmus jelentősége. Egy hét demokráciára kiterjedő felmérés szerint a kamaszok és fiatal felnőttek többsége számára a legfontosabb dolog az, hogy: „kielégítővé tegyék saját életüket”. (Dorgan, 1993, 191. o.) Cable az identitás politikájának kezelésére egy sereg elvet ír elő, melyeknek komoly jelentősége van az európai politikai rend számára, nevezetesen: a sokoldalú identitás szükségessége, melyet jól fejlett jogelvek védenek, hogy az egyéni jogokat a csoportos jogok fölé emeljék; decentralizáció a demokráciában; rend a jogban; az egyenlőség közös érzete; és gyakorlati globalizmus (Cable, 1994). Ezek az elvek és az általuk képviselt egyetemes értékek sokkal jobb kellei az európai identitás kialakításának, mint a kétes történelmi érvényű *mythomotours*. Az ilyen elveket az állampolgárság és szociális jogok kevésbé érzelmi, de nem kevésbé erőteljes koncepciójára kell alapozni. Ennek ellenére, az EUSZ-ban foglalt meglehetősen korlátozott állampolgári jogokra adott reakció és a nyugat-európai jóléti rendszerek nyilvánvaló túlerheltsége aláhúzza a nehézségeket, amelyekkel egy olyan európai identitás fogalom keresése szembesül, mely „zárt politikai értékeket foglal magában” (Garcia, 1993, 173. o.)

A nemzetállam és a legitim kormány közötti kapocs Nyugat-Európában továbbra is nagyon valóságosan formálja a politikai berendezkedést, és a politika hiányához vezet az EU-ban. Ez az állítás talán a tényeknek ellentmondani látszik, ha a brüsszeli konfliktusok és tárgyalások hátterével szemben vizsgáljuk. Azonban, az Unió a politikai rezsimnek bőségén, a döntési szabályok, különböző pillérek és számottevő „variálható geometria” egyvelegén alapul. Az EK politika éthoszáat tekintve alapvetően pragmatikus és technokratikus, illetve államon belüli alkudozások és állandó tárgyalások által vezérelt, amely meggyengíti azon képességét, hogy sarkalatos ügyekkel foglalkozzon. A demokratikus politika nemzeti politikai térben zajlik, nemzeti politikai kultúrák által formáltan. Habermas éleslátóan érvel:

„A nemzetállamok problémát jelentenek az Európai Unióba vezető tüskés ösvényen, azonban ez kevésbé köszönhető a szuverenitásra irányuló leküzdhetetlen igényüknek mint egy másik ténynek: a demokratikus folyamatok eddig csak nemzeti határok között működtek. Eddig a politikai közzféra nemzeti egységekre tagolódott.” (Habermas, 1990)

Ezt az érvelést használta a Német Alkotmánybíróság az EUSZ-ra vonatkozó ítéletében, amikor azzal érvelt, hogy ha demokratikus államok egy uniója szuverén feladatokat lát el, akkor az a tagállamok összes népe felett áll, akiket felhívna ennek legitimálására demokratikus formában, parlamentjeiken keresztül. (*Jus letter 36/93*) Nyugat-Európában a politika nemzeti marad. A három EUSZ népszavazás közvéleményének egy meggyozó elemzése a politikai pártok szerepét a következőképpen hangsúlyozza:

„Európa érdekeit rosszul szolgálják a nemzeti pártok és politikusok, akiket gyakran vezetnek helyi érdekeik arra, hogy elhomályosításhoz folyamodjanak európai ügyekben. Ha van ma legitimitási válság Európában, úgy tünik nekünk, hogy a nemzeti pártok és vezetőik sokkal inkább felelősek ezért, mint az Európai Közösség népe vagy a brüsszeli eurokrata.” (Franklin, Marsh és McLaren, 1993).

A probléma az EU-ban nem annyira a „demokratikus deficit” mint olyan, hanem a politika és az állami szint feletti politikai kultúra, azoknak a technikáknak a gyengesége, amelyek a nemzeti politikákat megelevenítik. Az európai integráció sokkal nagyobb hatással volt az államokra, mint a politikai struktúrákra.

Régiók és regionalizmus

Az Európa kutatás felbukkanó témája a területiség jellege, és egy újfajta regionalizmus növekedése. Egyes esetekben a regionalizmus szinoním a nacionalizmus újjáéledésével az európai nemzetállamokban. A regionalizmus, különböző okok miatt, megfontolást igényel annak érdekében, hogy az európai integrációból új fogalmakat származtassunk. Közhelynek számítanak azok az érvek, hogy az állam alulról és felülrol egyaránt kopik. Fontos megvizsgálni az új regionalizmus politikai, gazdasági és kulturális forrásait. A régió fogalma problematikus, és bár használatos a politikai diskurzusban, nagyon eltérő jelentéseket takar mint a kormány aegysége, és mint kulturális és gazdasági aréna.

Az 1960-as években a regionális politikai és kulturális mozgalmak újjászületése számos nyugat-európai államban meglepte a kormányokat. Újra felfedezték és politikailag kifejezték az államba olvasztott identitásokat. A területiális politika újjáéledése evidens volt Skóciában, Walesben, Észak-Írországbán, Bretagneban, Korzikán, Languedocban, Katalóniában, Baszkföldön, és Belgiumban a flamandok és vallonok között. A Lega megjelenése Olaszországban az 1980-as években része volt a növekvő regionalizmusnak. Észak-Írországbán és Baszkföldön a konfliktus eroszakos formát öltött. A Skót Nacionalista Párt és a baszk nacionalisták (PNV) alapvetően parlamentarista szakadárak voltak, akik új nemzetállamokat akartak létrehozni békés úton. Vannak nem-szeparatista autonomista politikai erők is, mint a Katalán CiU, a breton és korzikai mozgalom és a Walesi Plaid Cymru. Az o céljuk az állam újjáépítése. (Keating, 1991, 126. o.) Ami megdöbönto ezekben a mozgalmakban az az, hogy az európai integrációt úgy tekintik, mint amely létrehoz egy pán-európai konstrukciót, amelynek keretében kifejezhetik identitásukat. Ebből következik a Skót Nacionalista Párt szlogenje „Függetlenség Európában” és a Lega Lombarda állítása, hogy „közelebb van Brüsszelhez, mint Rómához”. Ezek a mozgalmak részt akarnak venni egy szélesebb Európa politikai és gazdasági struktúráiban, miközben kifejezik identitásukat és autonómiájukat saját államaikon belül. A regionális mozgalmak jelzik a „Régiók Európája” vízióját, melyben az európai államok idővel feloldódnának. Részben az autonómia követeléseknek köszönhetően, részben válaszul arra a szükségre, hogy újjászervezzék a közpolitikák működését, a kormányzás ún. „mezo” vagy regionális szintje növekvő jelentőségre tett szert sok európai államban. A regionális fejlődés

hajtóerejének van egy funkcionális és egy normatív összetevője. Funkcionális megközelítésből, a regionális kormányzás megerősödése válasz volt a központi kormányzás túlterheltségére és arra az igényre, hogy decentralizálják a közjavak elosztását. A normatív elem a demokratikus elméletre épül. Egy érvelés szerint azáltal, hogy csökken az állampolgárok és a központi állam közötti távolság, erősödnek a részvételi demokrácia feltételei. (Christiansen, 1992, 5. o.) Kezdvé Olaszországgal 1972-ben, Spanyolországgal 1978-ban, Belgiummal 1980-ban és Franciaországgal 1981/82-ben számos nyugat-európai ország fogott a központi, regionális és helyi hatalom újraelosztásába. Az állam újrászervezése a legradikálisabb Belgiumban volt, ami föderális állammá alakult. A Franco utáni Spanyolország jelentős autonómiát adott az „autonóm közösségeknek”, különösen azoknak, melyek hosszú történelmi múlttal rendelkeztek. A mostani kormány támaszkodása a katalán CiU-ra fokozott jelentőséget kölcsönöz a nemzeti ügynek. Franciaországban Mitterrand elnök közvetlenül választott regionális tanácsokat hozott létre 1982-ben, még az olasz régióknál is több hatáskörrel, melyek az 1970-es években kezdték meg működésüket. Sok kis államban került sor a helyi kormányzás kiterjedt reformjára.

Az új regionalizmusnak van egy fontos gazdasági dimenziója. A világgazdaság nemzetköziesítése, úgy tünik, vállvetve fejlődik a differenciálódással; éppen az egész termelési rendszer nemzetközi jellege növeli a térségek közötti különbségek gazdasági jelentőségét. Úgy tünik kölcsönhatás van a vállalkozások és piacok globális jellege és minden olyan térség helyi/egyedülálló jellege között, ahol termelés és fogyasztás zajlik. A regionális hatóságok és egységek szerepe növekedett a gazdasági igazgatásban. Ez tükrözi a nemzeti igények kezelésének csökkenését és a háború utáni regionális politika hagyományos eszközeiben való csalódást. (Albrechts et al, 1989) Az egyre jelentősebb regionális beavatkozások olyan tényezőkre összpontosítanak, melyek feltehetőleg a regionális versenyelőnyt formálják. Komolyan veszik a regionális gazdaság ellátási támogatását olyan módokon, ahogy a korábbi politikák ezt nem tették. (Chrisholm, 1990) A nemzetköziesítés ellenére, jelentősebb szerepet rónak a helyi kezdeményezésre. Nanetti szerint nem véletlen, hogy a regionalizáció abban az időben fordult elő az EK tagállamokban, amikor az ipari termelés és vállalkozás szervezés fordista modelljére nyomás nehezedett. (Nanetti, 1993, 3.o.) A regionális intézmények fejlődésével párhuzamos a kis- és középméretű vállalkozások növekedése és sokszínűsége. A strukturális regionális politika új formáit gyakran tervezik a fentől-lefelé történő, szupranacionális és nemzeti tervezés és együttműködés, illetve a lényeges szereplők lentől-felfelé történő megelevenítése kombinációjaként. A regionális beavatkozások növekvő jelentősége összefügg a versenyelőnyök keresésével egy egyre inkább versengő világban.

Az Európai Közösség léte és az egyes politikákat illető hatásköreinek fokozatos felhalmozódása hatással van a tagállamokon belüli politikai berendezkedésre, foként Németországban. A belső piaci folyamat és az Egységes Európai Közműny jelezte az integráció hatását a német föderális rendszerre. A tartományok (Länder) egyre érzékenyebbé váltak arra a hatásra, amelyet az integráció gyakorolt a német föderális rendszeren belüli hatalmukra. Az Egységes Európai Közműny ratifikációs folyamatát használták fel arra, hogy engedelményeket sajtoljanak ki a szövetségi kormányból az egyes közösségi politikák folyamatában játszott szerepüket illetően. Ezt a stratégiát követték a maastrichti ratifikációs folyamat során is, hogy tovább erősítsék pozíciójukat a Közösség intézményi rendszerében és a német érdekek Tanácsban belüli képviselőletében. A belga régiókkal együtt, nagyrészt a német tartományok voltak a felelősek azért, hogy az EUSZ-ba belevették a Régiók Bizottságát. A tartományok képviselői elszántak arra, hogy kihasználják az intézményi kapaszkodási lehetőséget annak érdekében, hogy az integrációs projekt szereplőivé válhassanak. Brüsszelben a regionális képviselőlet robbanásszerű növekedése tapasztalható. Az 1980-as évek közepe óta mintegy 45 regionális irodát hoztak létre.

A Bizottsági támogatás és regionális kezdeményezés a határon átnyúló és inter-regionális akciók egyvelegének adott alapot, amit néha para-diplomáciaként jellemeznek. Azzal érvelnek, hogy:

„a nemzetállam átszövése az európai integráció erőivel a nemzet alatti egységeket egy államilag létrehozott »cordon sanitair«” nélkül hagyja, és így kiteszi őket a növekvő nemzetközi verseny-nyomásoknak (sebezhetőség). Másfelől, a termelési tényezők és a nemzetközi hálózataik kiépítését ösztönző módok (lehetőségek) gazdagabb választékát kínálja nekik” (Soldatos és Michaelmann, 1992, 134. o.)

Az egyre inkább területi jellegű politikákat az ilyen vagy olyan típusú transznacionális társulások

képviselik. Az Euro-városok, az atlanti perem régiók, az európai régiók társulásai, illetve az Európai Helyhatóságok és Régiók Tanácsa transznacionális hangsúlyt kölcsönöz a központi állam alatti kormányzati egységeknek. Különleges határon átnyúló kezdeményezések alakultak ki számos határtérségben, például a Saar-vidék, Luxemburg és Lotharingia között. Az ilyen fejlesztések profitálhatnak a Bizottság InterReg programjából. Az ún. „négy motor” kezdeményezés négy régiót köt össze, amelyek a magas technológiára szakosodtak. Ezek: Baden Württemberg, Lombardia, Rhone-Alpes és Katalónia. Wales csatlakozott a kezdeményezéshez 1990-ben, de nem mint teljes jogú partner, mert nincs regionális gyűlése. Az együttműködés kiterjed a gazdasági együttműködésre, diák-cserére, környezeti információra, kutatási eredményekre és technikai transzferre. (Harvie, 1993, 60–63. o.)

A „négy motor” csoport a „Régiók Európája” támogatásának élharcosa volt.

Mi tehát ezeknek a fejleményeknek a tanulsága a nemzetállam és az európai integráció dinamikája számára? A regionális kötődések Európában nem esnek egybe az államhatárokkal. Az államok egyre porózusabbakká válnak, miközben a politikai kompetencia egyrészt felfelé szivárog az EU szintjére, másrészt lefelé a kormányzás „mezo” szintjére. Néhány esetben a regionális politikai öntudatnak hatása van az egyes tagállamok struktúrájára és politikai folyamataira. Spanyolországban, Belgiumban és az Egyesült Királyságban a területi politikának nacionalista/szeparatista dimenziója van. A regionális mozgalmak követeléseit befolyásolják az európai integráció eroi és az Európai Unió léte. Az Unió egy további politikai arénát biztosít az állami szint fölött, és erőforrást jelent a regionális mozgalmak számára hazai környezetükben. Ezzel együtt, e mozgalmak számára a központ az az állam, amelyhez tartoznak. Minden regionalizmus nemzeti valamilyen értelemben, az által a mindenre kiterjedő nemzeti környezet által formált, amelyikhez tartozik. Az EK/regionális összefüggést meghatározza a nemzeti/regionális összefüggés.

A régiók gazdasági kormányzásban betöltött szerepe paradox módon kapcsolódik a világgazdaság növekvő nemzetköziesítéséhez. Abban a piac hatással van a gazdasági tevékenység térbeli elosztására Európa különböző részei között. Európa vezető régiói gazdasági elonyének fontos összetevője a fejlesztési képesség és a helyi források kihasználásának képessége. Az új verseny-nyomásokkal szembesülve, Európa régiói nyitott politikákat alkalmaznak, hogy versenyelőnyhöz jussanak, vagy megtartsák azt. A gazdasági infrastruktúra újrendezését tanúsítja a térbeli tervezési érdekeltség megújulása egész Európában. Ez kérdéseket támaszt az európai régiók gazdasági jóléte közötti hatalmas eltéréseket illetően. Vajon a „Régiók Európája” segítené az európai kohézió létrejöttét vagy valójában megerősítené, amit Harvie úgy nevez, hogy „burzsoá regionalizmus” vagy „a gazdagok partikularizmusa”? (Harvie, 1993. 72.o.) Meggyengítené-e ez a szolidaritást az államokon belül és az államok között?

Következtetések

Ez a tanulmány amellől érvel, hogy az európai integráció dinamikáinak megértéséhez a nemzeti/nemzetközi összefüggésre és a nemzeti/regionális összefüggésre kell összpontosítanunk. Csak a kortárs Európában létező „államok”, „nemzetek” és „régiók” jelentőségének vizsgálata révén kezdetünk foglalkozni olyan kérdésekkel, mint az európai identitás, illetve az EU-ban kialakuló politikai közösség formája. Az európai integráció kivette a nacionalizmus méregfogát a nyugat-európai államok kapcsolatait illetően; képessé tette őket arra, hogy elfogadható korlátok között tartsák a rivalizálást. Ebből adódik a könnyedség, amellyel sok nyugat-európai kormány alkalmazkodott az „európai projekthez”. Ezzel együtt, a politikai nacionalizmus nem halt ki Európában. Az szélsőjobboldal megerősödése jelzi a fő politikai pártokkal való elégedetlenséget és a rasszizmus újbóli megjelenését. A konzervatív erők nemzeti szimbólumokat használnak arra, hogy tekintélyt kölcsönözzenek nézeteiknek, és általában véve ellenségesek az EU-n belüli politikai unió megerősödésével szemben. Az ilyen erők által képviselt nacionalista áramlat ahhoz vezethet, amit Hass „nemzeti zárlatnak” vagy Miall „töredezett Európának” nevez (Hass, 1990, 320. o. és Miall, 1993, 17. o.). Mind a „nemzeti zárlat” mind a „töredezett Európa” a politikai nacionalizmus megújult jelentőségére, és a határookra mint befogadási és kizárási rendszerekre utal.

Másfelől, boséges bizonyíték van arra, hogy a nacionalizmust többé-kevésbé megszelídítették, ha nem is Kelet-, de Nyugat-Európában. A nacionalizmus két aspektusa, nevezetesen a nemzetállam és a legitim hatalomgyakorlás közötti kapocs, illetve a nemzeti identitás érvényesülése – továbbra is jelentőséggel bír

a politikai berendezkedésre nézve Nyugat-Európában. A legitim hatalom és a nemzetállam közötti kapcsolat megnehezíti az EU-n belüli demokrácia problémájával való foglalkozást. Az Unió nemcsak a demokrácia, hanem a politika gyengeségétől is szenved. Amíg a nyilvánosság közege túlnyomóan nemzeti marad, gátolja az igazi politika kialakulását az EU-ban. A politikai közösség fejlődését a nemzeti identitás érvényesülése is akadályozza. Még ott sem váltotta fel regionális identitás a nemzeti identitást, ahol az utóbbi meggyengült. Mégis, az EUSZ tapasztalata az sugallja, hogy valamilyen fajta európai identitás és valamilyen kötődés az Unióhoz szükséges, ha az Unió felül akar emelkedni vékony politikai gyökerein. A nyugat-európai lakosság nagy része egyszerűen soha nem érzi magát európainak. Azok, akik igen, általában a társadalmi-gazdasági skála magasabb fokairól jönnek. A bővítés, biztonság, bevándorlás és hasonló ügyek hangsúlyozása élesen középpontba helyezi az európai határok és az európai identitás kérdését. Fennáll a valós veszély, hogy a politikai nacionalizmus újjáéledése kizáró definícióihoz vezet abban a kérdésben, hogy ki az „európai”. Az európai identitás kialakításakor Európának az állampolgári és szociális jogokhoz kellene fordulnia, amelyek a háború óta oly fontos részévé váltak az európai identitásnak.

A regionalizmus a kormányzás egyre hangsúlyosabb vonása Nyugat-Európában. Vannak gazdasági és politikai dimenziói is. Néhány államban a regionalizmus válasz a szeparatista és autonóm erők mozgósítására. Más államokban kísérlet a közszolgáltatások nyújtása és a részvétel szükségessége ikerproblémájának megoldására. A „mezo” kormányzás terjedése kísérlet arra, hogy a kormányzást közelebb vigyék az állampolgárokhoz. A „Régiók Európája” vonzó mint Európa politikai és kormányzati struktúrájában lévő komoly hézag kitöltésének eszköze. Azonban, az európai régiók politikai és alkotmányos helyzetét nagyban meghatározzák az államok, amelyek magukban foglalják őket. A német tartományok magabiztossága a német politikai rendszerben elfoglalt erős pozíciójukon alapul. Azonban fokozódó jelenlétük az EU kormányzati struktúrájában ösztönzőleg hat más régiókra, hogy ők is növeljék jelenlétüket. A régiók, nemzetek és államok közötti kölcsönhatás kritikus Európa kormányzati struktúrája jövőbeli jellegének meghatározásában.

Fordította: *Görömbei Sára*

Irodalom

- Aberechts L., Moulaert F., Roberts P. and Swyngedouw E., *Regional Policy at the Crossroads* (London: Kingsley Publishers, 1989).
- Anderson B., *Imagined Communities* (Verso: 1983).
- Baker S., *Nationalist ideology and the industrial policy of Fianna Fail*, *Irish Political Studies* (1: 1986), pp. 57–67.
- Barracough G., *European Unity in Theory and Practice* (Oxford: OUP, 1963).
- Bosson B., idézet a *L'Express*-ből, 1987. február 27.
- Breuilly J., *Reflections on Nationalism*, *Philosophy and Social Science* (15: 1985), pp. 65–75.
- Cable V., *The World's New Fissures: Identities in Crisis* (London: Demos paper no. 6, 1994).
- Caporaso J. A. és Keeler J. T. S., *The European Community and Regional Integration Theory*, az ECSA Harmadik Nemzetközi Konferenciáján eloadott tanulmány, 1993. május.
- Christiansen T., *Regionalism and Supranationalism in Western Europe*, EUI szemináriumi dolgozat, 1992. március
- Christholm M., *Regions in Recession and Resurgence* (London Unwin Hyman, 1990).
- Connor W., *Nationalism: Competitors and Allies*, *Canadian Review of Nationalism*,?
- Dorgan M., *Comparing the decline of nationalism in Western Europe: the generational dynamic*, *International Social Science Journal*, (136/1993), pp. 177–98.
- Franklin M., Marsh M., McLaren L., *Uncorking the Bottle: Popular Opposition to European Unification in the Wake of Maastricht*, az USA Középnegyati Politikatudományi Társulat éves találkozásán eloadott tanulmány, 1993. április
- Garvin T., *Ethnic Makers, Modern Nationalism and the Nightmare of History*, in Kruger P., *Ethnicity and Nationalism* (Marburg ; Hitzroth, 1993), pp. 61–74.
- Gellner E., *Nations and Nationalism* (Ithaca: 1983).
- Gillespie P., *Diversity in the Union*, Draft paper, IEA, Dublin 1994.
- Habermas J., *Citizenship and National Identity: some Reflections on the Future of Europe*, hozzászólás egy konferenciához, Brüsszel, 1991. május.
- Hamm B., *Europe – a challenge to the social sciences*, *International Social Science Journal* (131/1992), pp. 3–22.
- Harvie C., *The Rise of Regional Europe* (London: Routledge, 1994).
- Hass E. B., *The Limits of Liberal Nationalism in Western Europe*, in B. Crawford and P. Schulze, *The New Europe Asserts Itself* (California: University of Berkeley Press), 1990.
- Hass E. B., *Nationalism: An Instrumental Social Construction*, *Millennium* (Winter, 1993).
- Hobsbawm E., *Nations and Nationalism Since 1870* (Cambridge: University Press, 1990).

- Hoffman S., *Obstinate or Obsolete? The Fate of the Nation-State and the Case of Western-Europe*, *Daedalus* (85: 1966), pp. 872–877.
- Holm U., *The French Discourses on Maastricht*, az ünnepi pán-európai konferencián eloadott tanulmány 1992. szeptember, Heidelberg, Németország
- Ingelhart R., *Cultural Shift in Advanced Industrial Society* (Princeton, NJ Princeton, UP, 1990).
- Keating M., *Regionalism, Peripheral Nationalism, and the State in Western Europe: A Political Model*, *Canadian Review of Studies in Nationalism* (18: 1991), pp. 117–29.
- Keohane R. O. és Hoffman S., *The New European Community*, (Boulder: Westview, 1991).
- Krasner S. D., *Approaches to the State: Alternative Conceptions and Historical Dynamics*, *Comparative Politics* (16: 2), pp. 223–246.
- Laffan B. és O'Donnell R., *Economy, Society and Politics in the European Community: A Framework for Analysis*, az ESCA-n tartott eloadás, Washington, 1993. május.
- Llobera J. R., *The Role of State and Nation in Europe*, in Garcia S., ed., *European Identity and the Search for Legitimacy* (London: Pinter, 1993), pp. 64–80.
- Mayes D., *The Future Research Agenda*, Bulmer S. and Scott A., *Economic and Political Integration in Europe* (Blackwell: Oxford, 1994) pp. 29–85.
- Nanetti R. Y., *Cohesion Policy and territorial Restructuring in the Member States*, az EK kohézió politikájáról és a nemzeti hálózatokról tartott konferencián eloadott tanulmány, Nuffield College, Oxford, 1993. December 2–5.
- Reift K. H., *Cultural convergence and Cultural Diversity as factors in European Identity*, in Garcia S. ed.
- Robbins K., *National Identity and History: Past, Present and Future?*
- Smith A., *Ethnic Identity and Nationalism*, *History Today*, (33:1983), pp. 47–51.
- Smith A., *The Supersession of Nationalism*, *International Journal of Comparative Sociology* (31: 1990), pp. 1–31.
- Smith A., *National Identity* (London: Penguin, 1991).
- Soldatos P. és Michelmann H. J., *Subnational Units' Paradiplomacy in the Context of European Integration*, *Journal of European Integration* (15: 1992), pp. 129–134.
- Thatcher M., *Address to College of Europe*, Brugge, 1988.
- Tilly C., *Prisoners of the state*, *International Social Science Journal* (133/1993), pp. 329–342.
- Wallace W., *European Governance in Turbulent Times*, *Journal of Common Market Studies* (31:1993), pp. 293–303.
- Wallace W., *The Transformation of Western Europe* (London: Pinter 1990).
- Wallace W., ed. *The Dynamics of European Integration* (London: Pinter 1990).
- Wallace W., *Theory and Practice in European Integration*, *Economic and Political Integration in Europe* (Blackwell: Oxford, 1994), pp. 272–278.
- Weaver O.
- Weiler J. J., *Fin-de-Siecle Europe*, az ESCA tartott eloadás, Washington, 1993. május.
- Wessels W., *Staat und (westeuropäische) Integration: die Fusionsthese: Politische Vierteljahresschrift, Sonderheft, Die Integration Europas*, ed. M. Krelie).

Jegyzet

¹ Ez a gondolkodás érvényesült nemrégiben, amikor az ír lakosság népszavazáson „Nem”-mel válaszolt a Nizzai Szerződéssel kapcsolatban. (A szerk.)